

Original Research Paper

Gənclər Jarqonunun Azərbaycan Ədəbi Dilinə Mənfi Təsiri

Arzu Abbasova¹

<https://orcid.org/0009-0005-3264-9538>

¹Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan.

Article history

Received: 10.03.2026

Revised: 22.03.2026

Accepted: 02.04.2026

*Corresponding Author: Arzu Abbasova,
Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan,
Azərbaycan;
Email: arzu10822@gmail.com

Xülasə

Bu məqalədə Azərbaycan gənclər jarqonunun formalaşma xüsusiyyətləri, struktur-semantik xüsusiyyətləri və onun Azərbaycan ədəbi dilinə mənfi təsir mexanizmləri araşdırılmışdır. Gənclər jarqonu əsasən sosial mühit, qlobal kommunikasiya, informasiya texnologiyalarının inkişafı və kütləvi mədəniyyətin təsiri nəticəsində formalaşaraq dinamik xarakter daşıyır.

Bundan əlavə, gənclər jarqonunun təsiri nəticəsində nitqdə sintaktik sadələşmə, qeyri-rəsmi ifadə tərzinin üstünlük qazanması və normativ cümlə modellərindən kənara çıxma halları müşahidə edilir. Jarqon vahidləri bəzən ədəbi dilin üslubi sabitliyini zəiflədir, dil vahidlərinin semantik dəqiqliyini azaldır və nitq mədəniyyətinə mənfi təsir göstərir. Xüsusilə qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində jarqon elementlərinin geniş istifadəsi gənclərin ədəbi dil normalarına uyğun nitq vərdişlərinin formalaşmasını çətinləşdirə bilər.

Tədqiqat nəticələri göstərir ki, gənclər jarqonu sosial qruplar arasında identiklik ifadə vasitəsi kimi çıxış etsə də, onun həddindən artıq istifadəsi ədəbi dilin normativ sabitliyinə və funksional saflığına müəyyən dərəcədə mənfi təsir göstərir. Bu baxımdan gənclər jarqonunun dil sisteminə yayılma xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi və ədəbi dil normalarının qorunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: Azərbaycan dili, gənclər jarqonu, ədəbi dil, dil normaları, leksik dəyişikliklər, semantik transformasiya

Giriş

Dil hər bir cəmiyyətin mədəni və sosial həyatında mühüm rol oynayır və zamanla onun funksional, leksik və semantik strukturu müxtəlif sosial qrupların təsiri altında dəyişir. Bu proseslər bəzən dilin inkişafına töhfə versə də, bəzi hallarda ədəbi dil normalarının zəifləməsinə və qeyri-normativ dil elementlərinin geniş yayılmasına səbəb ola bilər. Xüsusilə gənclər arasında formalaşan jarqon dili müasir sosial dinamikanın və kommunikativ dəyişikliklərin nəticəsi kimi meydana çıxsada, onun geniş istifadəsi ədəbi dilin sabitliyinə və normativliyinə müəyyən mənfi təsirlər göstərə bilər [7, s. 48–55].

Gənclər jarqonu – müəyyən yaş qrupuna xas olan, əsasən qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində işlədilən, ekspressiv və emosional çarlara malik leksik vahidlərdən ibarət dil formasıdır. Bu dil forması sosial aidiyyət və qrup identikliyi gücləndirməklə yanaşı, bəzən normativ dil qaydalarından kənar ifadələrin geniş yayılmasına şərait yaradır və nəticədə ədəbi dil normalarının gündəlik nitqdə zəifləməsinə səbəb ola bilər [9, s. 61–63].

Gənclər jarqonu müasir dil proseslərinin ən dinamik sahələrindən biri hesab olunur və sosial mühitin, informasiya texnologiyalarının, eləcə də qlobal mədəni təsirlərin nəticəsi olaraq formalaşır. Bununla belə, bu dil qatının nəzarətsiz şəkildə yayılması bir sıra hallarda ədəbi dilin leksik və üslubi saflığının pozulmasına gətirib çıxara bilər. Bu baxımdan gənclər jarqonunun leksik, fonetik-qrammatik, semantik və sosial-kommunikativ xüsusiyyətlərinin araşdırılması, eləcə də onun Azərbaycan ədəbi dilinə mümkün mənfi təsirlərinin müəyyənləşdirilməsi xüsusi elmi əhəmiyyət kəsb edir.

Gənclər jarqonunun səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri onun leksik yeniliklərə açıq olmasıdır. Bu sahədə yeni sözlərin yaradılması, mövcud sözlərin yeni mənada işlədilməsi, qısaldılmış formaların geniş yayılması və xarici dillərdən, xüsusilə ingilis dilindən alınmalar diqqət çəkir [5, s. 105–106]. Lakin bu proses bir sıra hallarda Azərbaycan ədəbi dilinin normativ leksik sisteminə uyğun gəlməyən ifadələrin yayılmasına və dilin leksik saflığının zəifləməsinə səbəb ola bilər.

Müasir kommunikativ mühitdə “storis”, “like”, “trollamaq”, “post atmaq”, “follow etmək” kimi ifadələr gənclərin gündəlik ünsiyyətində geniş şəkildə istifadə olunur. Bu vahidlər Azərbaycan dilinin morfoloji sisteminə uyğunlaşdırılaraq müxtəlif şəkildə qəbul edilir və yeni qrammatik formalar yaradır. Məsələn, “like etdim”, “postladım”, “trollayırlar” kimi formalar alınma sözlərin milli qrammatik modelə uyğunlaşdırılmasını göstərsə də, belə ifadələrin geniş yayılması bəzi hallarda ədəbi dilin normativ söz ehtiyatının arxa plana keçməsinə səbəb olur [6, s. 42–45].

Beləliklə, gənclər jarqonunun intensiv istifadəsi dil sistemində müəyyən leksik dəyişikliklər yaratsa da, bu proses bir sıra hallarda ədəbi dil normalarının zəifləməsinə, qeyri-rəsmi və xarici təsirli sözlərin geniş yayılmasına gətirib çıxarır.

Fonetik baxımdan gənclər jarqonu qısaltma və sadələşmə meyli ilə xarakterizə olunur. Sürətli ünsiyyət ehtiyacı nəticəsində çoxhecalı sözlər ixtisar edilir və fonetik baxımdan yığcam formaya salınır: “mük” [mükəmməl], “prof” [professor] və s. Bəzi hallarda isə xarici sözlər orijinal tələffüzə yaxın formada saxlanılır, məsələn, “cool” [1, s. 60–65]. Bu cür fonetik qısaltmalar və alınma sözlərin geniş istifadəsi bir sıra hallarda ədəbi dilin normativ tələffüz qaydalarından uzaqlaşmaya səbəb olur və dilin fonetik sabitliyini zəiflədə bilər.

Qrammatik baxımdan jarqon ifadələri tez-tez fragmentar cümlə strukturlarında işlədilir. Cümlənin əsas üzvlərindən birinin buraxılması, ellipsis və yarımçıq sintaktik konstruksiyalar nitqin sürətini artırırsa da, bu cür formalar ədəbi dilin sintaktik normalarına uyğun gəlmir və nitqin qrammatik bütövlüyünü zəiflədir.

Belə hallar xüsusilə gənclərin gündəlik ünsiyyətində normativ cümlə modellərinin arxa plana keçməsinə səbəb ola bilər.

Gənclər jarqonunun semantik sistemi də müəyyən dəyişikliklərə məruz qalır. Jarqon vahidləri çox zaman metaforik, ironik və emosional çalarlarla yüklənir. Məsələn, “partladı” sözü klassik mənasında fiziki hadisəni bildirsə də, jarqon kontekstində “çox uğurlu oldu”, “böyük effekt yaratdı” mənasında işlədilir. Eyni zamanda “sərin” ifadəsi temperaturla bağlı ilkin semantik çərçivədən çıxaraq müsbət keyfiyyətlərin və bəyənən xüsusiyyətlərin göstəricisinə çevrilmişdir [2, s. 83]. Bu cür semantik dəyişikliklər bəzi hallarda sözlərin ilkin mənasının zəifləməsinə və ədəbi dilin semantik dəqiqliyinin pozulmasına səbəb ola bilər.

Bu tip semantik transformasiyalar sözlərin emosional yükünü artırırsa da, bəzi hallarda onların ilkin leksik mənasının zəifləməsinə və semantik dəqiqliyin azalmasına səbəb olur. Nəticədə jarqon ifadələri yalnız informasiya ötürmək funksiyası daşıyır, həm də danışanın münasibətini və mövqeyini ifadə edən subyektiv çalarlar yaradır ki, bu da bir sıra hallarda ədəbi dilin üslubi sabitliyinə mənfi təsir göstərə bilər.

Gənclər jarqonu sosial identikliyin formalaşmasında müəyyən rol oynayır və müəyyən yaş qrupuna və ya sosial çevrəyə mənsubluğu ifadə edən dil göstəricisi kimi çıxış edir. Lakin bu dil forması bəzən normativ dil vahidlərinin əvəz olunmasına və qeyri-standart ifadələrin geniş yayılmasına şərait yaradır. Bu isə gənclərin gündəlik nitqində ədəbi dil normalarının arxa plana keçməsinə səbəb ola bilər [8, s. 62].

Eyni zamanda jarqon ifadələrinin geniş istifadəsi qeyri-rəsmi ünsiyyət mühitində emosional yaxınlıq yaratsa da, onların rəsmi və yarırrəsmi kommunikasiya mühitlərinə keçməsi nitq mədəniyyətinin zəifləməsinə və üslubi sərhədlərin pozulmasına gətirib çıxara bilər [4, s. 55]. Bu baxımdan gənclər jarqonu yalnız dil hadisəsi deyil, həm də müəyyən sosial-lingvistik problemlər yarada bilən kommunikativ mexanizm kimi qiymətləndirilə bilər.

Beləliklə, gənclər jarqonunun leksik, fonetik-qrammatik, semantik və sosial xüsusiyyətləri onun Azərbaycan ədəbi dilinə təsirini kompleks şəkildə göstərir. Bu təsirin bəzi hallarda ədəbi dil normalarının zəifləməsinə və qeyri-normativ dil elementlərinin yayılmasına səbəb olması isə məsələnin elmi baxımdan daha dərinlən araşdırılmasını zəruri edir.

Lakin bu cür ifadələrin geniş yayılması bir sıra hallarda ədəbi dilin normativ leksik sisteminə təsir göstərir və xarici mənşəli sözlərin nəzarətsiz şəkildə dilə daxil olmasına şərait yaradır. Nəticədə Azərbaycan dilinin mövcud söz ehtiyatı ilə ifadə oluna bilən anlayışların yerini jarqon və alınma ifadələr tuta bilər ki, bu da dilin leksik saflığının zəifləməsinə səbəb ola bilər. Bu baxımdan jarqon elementlərinin ədəbi dilə keçidi müəyyən hallarda normativ dil qaydalarının pozulması ilə müşayiət olunur.

Jarqonun təsiri sintaktik səviyyədə də müşahidə edilir. Gənclərin gündəlik nitqində qısa, fragmentar və yarımçıq cümlə konstruksiyalarının geniş yayılması ədəbi dilin klassik sintaktik modellərindən uzaqlaşma meyli yaradır. Bu cür konstruksiyalar qeyri-rəsmi ünsiyyət üçün xarakterik olsa da, onların yazılı və yarırrəsmi nitqə keçməsi dilin sintaktik bütövlüyünü zəiflədə bilər.

Semantik səviyyədə isə jarqon vahidlərinin istifadəsi sözlərin ilkin mənasının dəyişməsi və ya genişlənməsi ilə nəticələnir. Bəzi sözlər jarqon mühitində yeni emosional və qiymətləndirici çalarlar qazanaraq fərqli semantik kontekstdə işlədilir. Bu proses bir tərəfdən nitqin ekspressivliyini artırsa da, digər tərəfdən sözlərin klassik semantik çərçivəsinin zəifləməsinə və dil vahidlərinin mənacə qeyri-müəyyənlişməsinə səbəb ola bilər.

Beləliklə, gənclər jarqonunun ədəbi dilə təsiri müxtəlif dil səviyyələrində özünü göstərir və bu təsir xüsusilə leksik, sintaktik və semantik dəyişikliklər vasitəsilə reallaşır. Bu dəyişikliklərin bəziləri kommunikativ mühitin dinamik inkişafı ilə bağlı olsa da, jarqon elementlərinin həddindən artıq istifadəsi ədəbi dilin normativ sabitliyinə və üslubi saflığına müəyyən mənfi təsir göstərə bilər.

Beləliklə, leksik integrasiya prosesi bir tərəfdən dilə yeni söz və ifadələrin daxil olmasına şərait yaratsa da, digər tərəfdən ədəbi dilin normativ söz ehtiyatının arxa plana keçməsi ilə nəticələnmə bilər. Xarici mənşəli və jarqon xarakterli ifadələrin geniş yayılması bir sıra hallarda Azərbaycan ədəbi dilinin leksik saflığının zəifləməsinə və dil sistemində qeyri-normativ elementlərin artmasına səbəb olur.

Jarqonun ədəbi dilə təsiri sintaktik səviyyədə də müşahidə edilir. Qeyri-rəsmi ünsiyyətdə işlədilən fragmentar və qısaldılmış cümlə modelləri tədricən geniş kommunikativ praktikada yayılır. Bu cür konstruksiyalar bəzən cümlənin əsas məzmununu qorusa da, ədəbi dil üçün səciyyəvi olan tam və sistemli sintaktik quruluşdan uzaqlaşma meyli yaradır [4, s. 52].

Məsələn, tam quruluşlu mürəkkəb cümlələr əvəzinə qısa və yığcam strukturların istifadəsi kommunikasiya sürətini artırsa da, ellipsis, yarımçıq sintaktik modellər və əlaqələndirici elementlərin ixtisarı nitqin qrammatik bütövlüyünü zəiflədə bilər. Bu isə xüsusilə yazılı nitqdə və rəsmi ünsiyyət mühitində ədəbi dil normalarının pozulmasına səbəb ola bilər.

Jarqonun ədəbi dilə təsirinin mühüm istiqamətlərindən biri də semantik və funksional səviyyədə müşahidə olunur. Jarqon sözləri çox vaxt emosional, ironik və metaforik çalarlarla yüklənir və nitqə subyektiv münasibət elementləri əlavə edir [3, s. 82]. Lakin bu cür semantik dəyişikliklər bəzi hallarda sözlərin ilkin və dəqiq mənasının zəifləməsinə gətirib çıxarır.

Məsələn, müəyyən ifadələr klassik mənasından uzaqlaşaraq qiymətləndirici və emosional məzmun qazanır. Bu isə sözlərin yalnız informasiya ötürmə funksiyasını deyil, həm də subyektiv münasibət bildirmə funksiyasını ön plana çıxarır və nəticədə ədəbi dilin semantik dəqiqliyinə və üslubi sabitliyinə müəyyən mənfi təsir göstərə bilər [4, s. 55].

Funksional baxımdan jarqon ifadələri qeyri-rəsmi ünsiyyətdə emosional yaxınlıq və sosial identiklik yaratmağa xidmət etsə də, onların geniş yayılması bəzi hallarda ədəbi dilin normativ üslubi çərçivəsinin zəifləməsinə səbəb ola bilər. Jarqon vahidlərinin kommunikativ mühitdə intensiv istifadəsi dilin funksional-semantik balansına təsir göstərərək qeyri-rəsmi ifadə modellərinin genişlənməsinə şərait yaradır.

Beləliklə, Azərbaycan ədəbi dili ilə gənclər jarqonu arasında müəyyən qarşılıqlı təsir prosesi mövcuddur. Lakin jarqon elementlərinin nəzarətsiz şəkildə yayılması bir sıra hallarda ədəbi dilin leksik, sintaktik və semantik normalalarının zəifləməsinə gətirib çıxara bilər.

Gənclər jarqonunun təsiri funksional-semantik səviyyədə də müşahidə olunur. Jarqon ifadələri cümlə strukturu və məna qatında dəyişikliklər yaradaraq nitqə emosional və ekspressiv çalarlar əlavə edir [3, s. 82]. Bu isə bəzi hallarda sözlərin ilkin semantik dəqiqliyinin zəifləməsinə və üslubi sabitliyin pozulmasına səbəb olur.

Jarqonun sintaktik təsiri əsasən cümlə modellərinin sadələşməsi və fragmentarlaşması ilə xarakterizə olunur. Qeyri-rəsmi ünsiyyətdə fikrin daha yığcam və sürətli ifadəsi natamam cümlələr, ellipsis və ixtisar olunmuş konstruksiyalar vasitəsilə həyata keçirilir ki, bu da ədəbi dil üçün səciyyəvi olan sintaktik tamlığı zəiflədə bilər.

Məsələn, klassik sintaktik norma tələb etdiyi tam cümlə quruluşu əvəzinə, jarqon mühitində yalnız əsas semantik nüvəni ifadə edən qısa konstruksiyalar işlədilir. Bu cür modellər nitqin emosional dinamikasını artırırsa da, ədəbi dilin sintaktik tamlığını zəiflədə və normativ strukturdan uzaqlaşmaya səbəb ola bilər [8, s. 53].

Beləliklə, fragmentar və qısaldılmış cümlə formaları ədəbi dilin sintaktik sisteminə alternativ ifadə imkanları təqdim etsə də, onların həddindən artıq istifadəsi nitqin struktur bütövlüyünü pozur və yazılı nitqdə normativ qaydaların pozulmasına yol açır.

Jarqonun funksional-semantik təsirinin mühüm istiqamətlərindən biri sözlərin mənaca transformasiyasıdır. Mövcud leksik vahidlər yeni kontekstlərdə metaforik, ironik və emosional çalar qazanır. Məsələn, “partladı” ifadəsi klassik mənada fiziki hadisəni bildirirsə də, jarqon mühitində “böyük uğur qazandı” və ya “gözlənilməz effekt yaratdı” mənasında işlədilir. “Sərin” sözü temperatur bildirən semantik çərçivədən çıxaraq müsbət qiymətləndirmə funksiyası qazanmış, “trollamaq” isə ilkin internet terminologiyasından çıxaraq ironik və tənqidi münasibət ifadə edən vahidə çevrilmişdir [2, s. 83].

Bu tip semantik dəyişikliklər sözlərin emosional yükünü artırırsa da, bəzi hallarda onların ilkin mənasının zəifləməsinə və ədəbi dilin normativ-semantik dəqiqliyinə mənfi təsir göstərir. Nəticədə jarqon vahidləri yalnız informasiya ötürmə funksiyası daşımır, həm də nitqin qiymətləndirici və ekspressiv yönünü gücləndirərək ədəbi dilin normativ sabitliyinə təsir göstərə bilər.

Jarqon dili müəyyən sosial qrup daxilində aidiyyət və həmrəylik hissi yaratsa da, onun geniş istifadəsi ədəbi dilin normativ strukturuna mənfi təsir göstərə bilər [8, s. 62]. Jarqon ifadələri nitqin funksional çevikliyini artırırsa da, sözlərin semantik dəqiqliyini zəiflədə və sintaktik tamlığı pozmaqla normativ üslubu zəiflədə bilər [4, s. 55].

Aparılan araşdırma göstərir ki, gənclər jarqonunun ədəbi dilə təsiri əsasən üç istiqamətdə özünü göstərir: leksik inteqrasiya, sintaktik sadələşmə və funksional-semantik transformasiya. Leksik səviyyədə

jarqon vahidləri yeni söz və ifadələr yaratsa da, xarici mənşəli ifadələrin normativ morfoloji sistemə daxil edilməsi ədəbi dilin sabitliyinə müəyyən mənfi təsir göstərə bilər. Sintaktik və funksional səviyyədə isə fragmentar cümlələr və emosional ekspressiya normativ ifadə modellərinin yerini ala bilər.

Beləliklə, gənclər jarqonu ədəbi dilin inkişafına dinamik təsir etsə də, onun normativ və struktural sabitliyinə mənfi təsir potensialı mövcuddur.

Sintaktik səviyyədə jarqon cümlə quruluşunun sadələşməsi, fragmentar modellərin yayılması və ifadə yığcamlığının artması ilə xarakterizə olunur. Funksional-semantik baxımdan isə jarqon sözlərin mənasını dəyişir, onlara emosional və qiymətləndirici çalarlar əlavə edir, nitqin ekspressivliyini artırır və kommunikativ təsir gücünü yüksəldir.

Jarqon dili sosial identiklik və qrup aidiyyəti yaratsa da, onun normativ olmayan elementləri ədəbi dilin struktur və leksik sabitliyinə müəyyən mənfi təsir göstərə bilər. Bununla belə, zamanla jarqon vahidlərinin bəzi elementləri ədəbi dil sisteminə inteqrasiya olunur və dilin inkişaf dinamikasını zənginləşdirir.

Beləliklə, gənclər jarqonu ədəbi dil üçün həm alternativ ifadə imkanları yaradan, həm də onun yenilənmə və adaptasiya potensialını gücləndirən dinamik amil kimi qiymətləndirilə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. AMEA Dilçilik İnstitutu. (2025). *Müasir Azərbaycan dili* (III cild: Morfologiya, ss. 60, 65). Bakı: Elm Nəşriyyatı.
2. Əliyeva, S. (2015). *Azərbaycan dili və onun morfoloji xüsusiyyətləri* (ss. 80, 83, 85). Bakı: Təhsil nəşriyyatı.
3. Əlizadə, R. (2010). *Azərbaycan dilinin morfolojiyası* (ss. 20, 78, 82). Bakı: Elm nəşriyyatı.
4. Hüseynova, F. (2018). *Feilin funksional-semantik aspektləri* (ss. 52, 55). Bakı: Elm və təhsil nəşriyyatı.
5. Hüseynzadə, M. (2007). *Müasir Azərbaycan dili* (III hissə: Morfologiya, ss. 102–108, 105–106). Bakı: Şərq-Qərb.
6. Xəlilov, B. Ə. (2010). *Müasir Azərbaycan dilində formadüzəldici şəkilçilərin funksional-semantik aspektləri* (ss. 40–45, 42, 43). Bakı: Elm Nəşriyyatı.
7. Xəlilov, B. Ə. (2007). *Müasir Azərbaycan dilinin morfolojiyası* (ss. 48–55, 52, 55). Bakı: Elm/Papirus.
8. Məmmədov, R. (2012). *Azərbaycan dilində morfoloji transformasiyalar* (ss. 53, 60, 62). Bakı: Nurlan nəşriyyatı.
9. Seyidov, Y. (2000). *Azərbaycan dilinin qrammatikası: Morfologiya* (ss. 61, 63). Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı.

ABSTRACT

THE NEGATIVE IMPACT OF YOUTH JARGON ON THE AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE

Arzu Yusif qizi Abbasova

This article examines the formation features, structural-semantic characteristics, and mechanisms through which Azerbaijani youth jargon negatively influences the Azerbaijani literary language. Youth jargon primarily develops under the influence of social environment, global communication, information technologies, and mass culture, exhibiting a dynamic nature.

Furthermore, the influence of youth jargon manifests in syntactic simplification, the predominance of informal expression styles, and deviations from normative sentence structures. Jargon elements sometimes weaken the stylistic stability of the literary language, reduce the semantic precision of linguistic units, and negatively affect speech culture. Particularly in informal communication, the extensive use of jargon can hinder the formation of language habits that conform to literary language norms among young people.

The research indicates that while youth jargon serves as a means of expressing social group identity, its excessive use may negatively affect the normative stability and functional purity of the literary language. Therefore, studying the spread of youth jargon within the language system and preserving literary language norms is of significant importance.

